

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-9-13
Otsuse kuupäev	2. mai 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg ja Lea Laarmaa
Kohtuasi	Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 ning lisa 1 sätte, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 223 690 euro 76 senti kuni 255 646 eurot 59 senti hagiavalduselt riigilõivu 10 225 eurot 86 senti.
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 22. märtsi 2013. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-8956
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 223 690 euro 76 senti kuni 255 646 eurot 59 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 10 225 eurot 86 senti.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Cranbrook Holding OÜ esitas 22. veebruaril 2010 hagi AS-i TKE Grupp (pankrotis) vastu nende vahel 17. märtsil 2006 sõlmitud lepingust tuleneva kohustuse rikkumise ja AS-i TKE Grupp (pankrotis) lepingu järgi saadu tagastamise kohustuse tuvastamiseks.
2. Harju Maakohus jättis 4. märtsi 2010. a määrusega hagi käiguta ja andis tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Hageja oli tasunud riigilõivu 5000 krooni, kuna hagihinda ei oleval olnud võimalik kindlaks määrata. Kohtu hinnangul ei olnud tegemist mittevaralise nõudega ja hageja pidi ära näitama hagi hinna ning tasuma riigilõivu sellest lähtuvalt.
3. Harju Maakohus võttis 19. märtsi 2010. a määrusega hagi menetlusse.
4. Harju Maakohus jättis 12. mai 2010. a määrusega hagi läbi vaatamata TsMS § 423 lõike 1 punkti 1 alusel. Cranbrook Holding OÜ esitas määruse peale määruskaebuse.
5. Tallinna Ringkonnakohtu tühistas 2. juulil 2010 maakohtu määruse ja saatis tsiviilasja maakohtule uuesti läbivaatamiseks. AS TKE Grupp (pankrotis) esitas selle määruse peale määruskaebuse, mille Riigikohtu tsiviilkolleegium jättis 1. novembril 2010 menetlusse võtmata.

6. Harju Maakohus määras 1. märtsi 2011. a määrusega hagi hinnaks 231 347 eurot 39 senti ja kohustas Cranbrook Holding OÜ-d tasuma täiendavat riigilõivu. Kolmas isik OÜ Gatsby tasus hageja eest 30. märtsil 2011 täiendava riigilõivu 9906 eurot 30 senti.
7. Harju Maakohus peatas 10. mai 2011. a määrusega menetluse teises tsiviilasjas tehtava kohtulahendi jõustumiseni.
8. Harju Maakohus uuendas 22. novembri 2012. a otsusega asjas menetluse.
9. Cranbrook Holding OÜ esitas Harju Maakohtule 12. detsembril 2012 taotluse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks viidates makstud riigilõivu põhiseadusvastasusele. Harju Maakohus jättis 21. jaanuari 2013. a määrusega taotluse rahuldamata.
10. Cranbrook Holding OÜ esitas Harju Maakohtu 21. jaanuari 2013. a määruse peale määruskaebuse Tallinna Ringkonnakohtule.

TALLINNA RINGKONNAKOHTU MÄÄRUS

11. Tallinna Ringkonnakohus tunnistas põhiseadusega (PS) vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõike 1 ja lisa 1 sätte, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 223 690 eurot 76 senti kuni 255 646 eurot 59 senti hagiavalduselt riigilõivu 10 225 eurot 86 senti.
12. Ringkonnakohus viitas oma määruses praeguse asja riigilõivumäärast ja hagi hinnast nii suurematele kui ka väiksematele summadele, mille Riigikohus on põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks tunnistanud. Samadel põhjustel kui senises Riigikohtu praktikas pidas ringkonnakohus ka selles asjas tasuda tulnud riigilõivu põhiseadusega vastuolus olevaks.
13. Ringkonnakohus määras hagejal tasuda tuleva riigilõivu suuruseks 5432,49 eurot lähtuvalt enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivumääradest.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

Riigikogu

14. Riigikogu on jätkuvalt seisukohal, et enne 30. juunit 2012 kehtinud riigilõivumäärad hagi hinnalt olid ebaproportsionaalsed ja tuleks seetõttu põhiseaduse vastaseks tunnistada.

Cranbrook Holding OÜ

15. Cranbrook Holding OÜ nõustub Tallinna Ringkonnakohtu määruse seisukohtadega.

AS TKE Grupp (pankrotis)

16. AS TKE Grupp (pankrotis) nõustub Tallinna Ringkonnakohtu määruse seisukohtadega.

Õiguskantsler

17. Õiguskantsler on seisukohal, et põhiseaduse vastaseks tunnistatud normid olid põhiseadusega vastuolus.
18. Vaidlusalused normid on asjassepuutuvad. Hageja esitas taotluse enammakstud riigilõivu tagastamiseks enne põhivaidluses otsuse tegemist. Tulenevalt TsMS § 150 lõikest 6 on seega hageja taotlus tähtaegne.
19. Normidega sätestatud riigilõiv on ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks. Juba varem on õiguskantsler asunud seisukohale, et ka 4793,37 euro ja 3195,58 euro suurused hagi esitamisel tasuda tulnud riigilõivumäärad olid põhiseadusega vastuolus. Võrreldes kehtiva riigilõivumääraga

on vaidlustatud määr umbes viiekordne, võrreldes enne 2009. aastat kehtinud lõivudega on vaidlustatud määr umbes kahekordne.

Justiitsminister

20. Justiitsminister on seisukohal, et vaidlusalune riigilõiv on põhiseadusega kooskõlas.

21. Vaidlusalused sätted on asjassepuutuvad. PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõiguse riive on lubatud menetlusökonomia tagamiseks. Menetlusökonomia tagamise eesmärgil on riigilõiv vältimatu meede, seega sobiv ja vajalik eesmärgi saavutamiseks.

22. Meede on ka mõõdukas. Lõivu määra hagi hinnast sõltuvusse seadmine aitab tagada, et nõutav summa rajaneb kahju adekvaatsel ja läbimõeldud arvestusel. Kuni 2010. a lõpuni kehtinud riigilõivumäärad katsid umbes 90% tsiviilkohtumenetluse kuludest. Ülejäänud 10% jäi maksumaksja kanda. Tsiviilkohtumenetluses on kohtu rolliks õiguskaitse, õigusemõistmine ja õigusrahu pakkumine omavahel kokkuleppele mitte jõudnud osapoolte vahel. Seetõttu on põhjendatud, et tsiviilvaidlustega seotud kulud katavad kohtuasja pooled, mitte maksumaksja.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED

23. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“

24. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses“ (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012):

Tsiviilasja hind kuni, k.a.	Riigilõivu täismäär
223 690,76	[---]
255 646,59	10 225,86

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

25. Esmalt käsitleb kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta.

26. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

27. Kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse kiirema jätkumise huvides siiski ära, saab ta esitada avalduse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks. TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enam tasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem.

28. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel kohtulahendi jõustumiseni PS § 15 lõike 1 alusel nõuda kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. a otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36; 2. aprilli 2013. a määrus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20). Praeguse asja aluseks olevas asjas ei ole jõustunud kohtulahendit.

29. Ringkonnakohus, lahendades hageja taotlust tunnistada hagiavalduselt tasutud riigilõiv põhiseadusvastaseks ja tagastada nõutud enamtasutud riigilõiv, pidi kontrollima, kas tasutud

riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152). Ringkonnakohus oleks pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduspärasuse korral tegema taotluse suhtes teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduse vastasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. a otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

30. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 223 690 euro 76 senti kuni 255 646 eurot 59 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 10 225 eurot 86 senti.

31. Hageja kasutas maakohtusse hagiavaldust esitades PS § 15 lõikest 1 tulenevat igäihe õigust oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse pöörduda.

32. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõigust. Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise riive olemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist juba tasutud.

33. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 10 225 eurot 86 senti, mis tuli tasuda hagiavalduse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 223 690 euro 76 senti kuni 255 646 eurot 59 senti. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 7. mai 2012. a otsusega asjas nr 3-4-1-7-12 põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivumäära 9267 eurot 18 senti, mida tuli kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel apellatsioonkaebuselt tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 191 734 euro 94 senti kuni 223 690 eurot 76 senti. Samuti on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistanud 18. detsembri 2012. a otsusega asjas nr 3-4-1-24-12 põhiseadusega vastolus olevaks riigilõivumäära 11 184 eurot 53 senti, mida tuli kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel tasuda hagiavalduselt tsiviilasjas hinnaga üle 255 646 euro 59 senti kuni 287 602 eurot 41 senti. Seega on praeguses asjas asjakohasest riigilõivumäärast vahetult suurem ja väiksem riigilõivumäär juba põhiseaduse vastaseks tunnistatud.

34. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata praegu asjassepuutuva riigilõivu määra 10 225 eurot 86 senti põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Ka sellises määras riigilõiv ei ole menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu.

35. Riigikohus on korduvalt leidnud, et võrreldes 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivudega tagasid ka riigilõivud, mis kehtisid kuni 31. detsembrini 2008, menetlusökonoomia eesmärgi, kuid koormasid seejuures PS § 15 lõikes 1 sisalduvat kohtusse pöördumise õigust kasutavaid isikuid vähem. Nii oleks hagejal tulnud enne 1. jaanuari 2009 tasuda tsiviilasjas nr 2-10-8956 hagiavalduselt riigilõivu 5432 eurot 49 senti (85 000 krooni) ehk umbes kaks korda vähem.

36. Riigikohus tunnistab PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 oli PS § 15 lõikega 1 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 223 690 euro 76 senti kuni 255 646 eurot 59 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 10 225 eurot 86 senti.

Märt Rask

Tõnu Anton

Ott Järvesaar

Eerik Kergandberg

Lea Laarmaa